

ARCHEOLOGISCHE PROSPECTIE MET INGREEP IN DE BODEM

Vergunning : Agentschap Ruimte en Erfgoed, 2011-009/11-30466

Vergunninghouder : Rik van de Konijnenburg

Grauwe Torenwal 6/00/1

B-3960 Bree

rik@konijnenburg.com

Team :

Archeologen : Rik van de Konijnenburg en Joan Janssen

Veldwerkers : Mathieu Bloemen en Tosca Biesmans van Erfgoed Bree

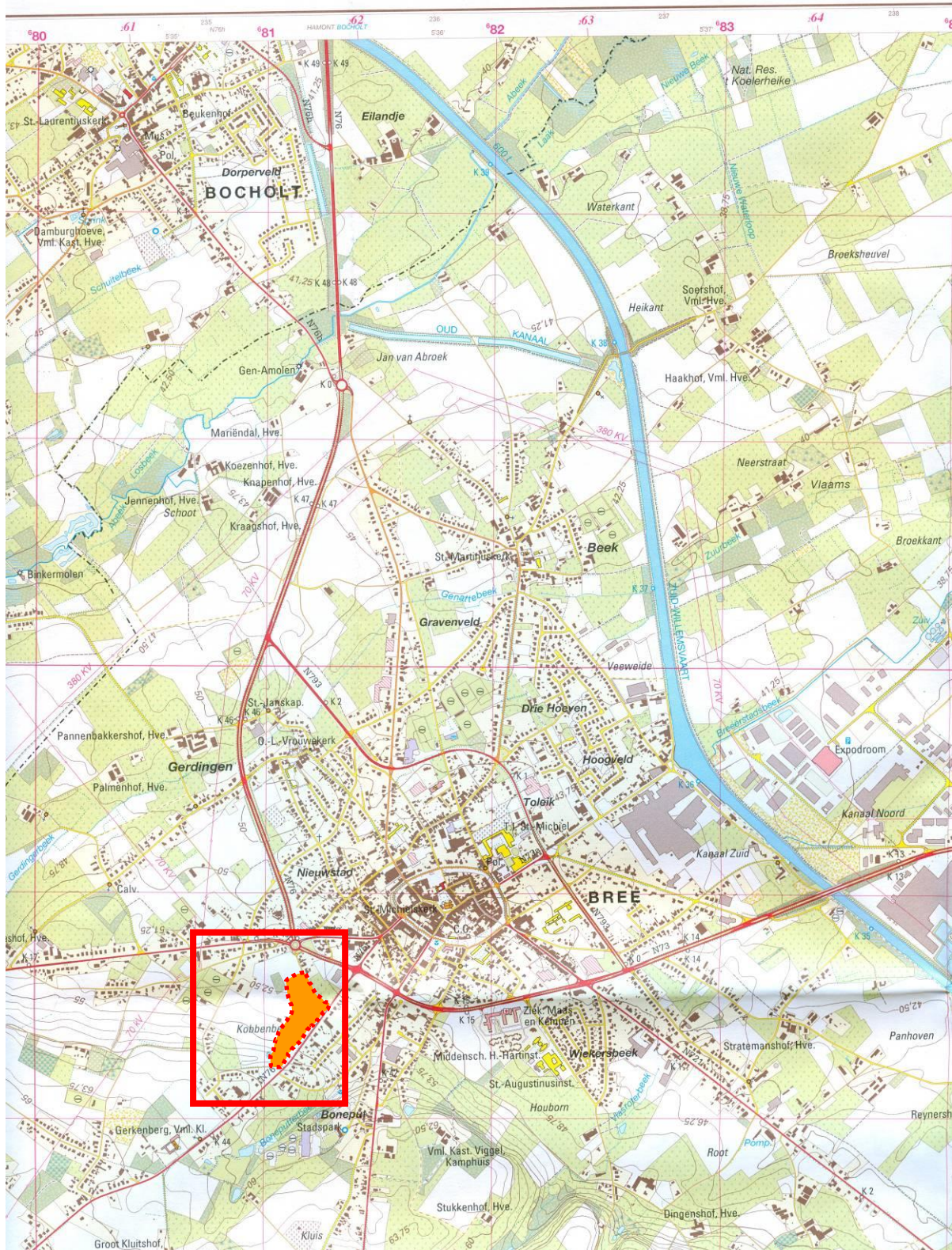
Graafmachine : Grondwerken Jos Cillen & Zn, Bree

Uitvoeringstermijn veldwerk : 21/02/2011 – 25/02/2011

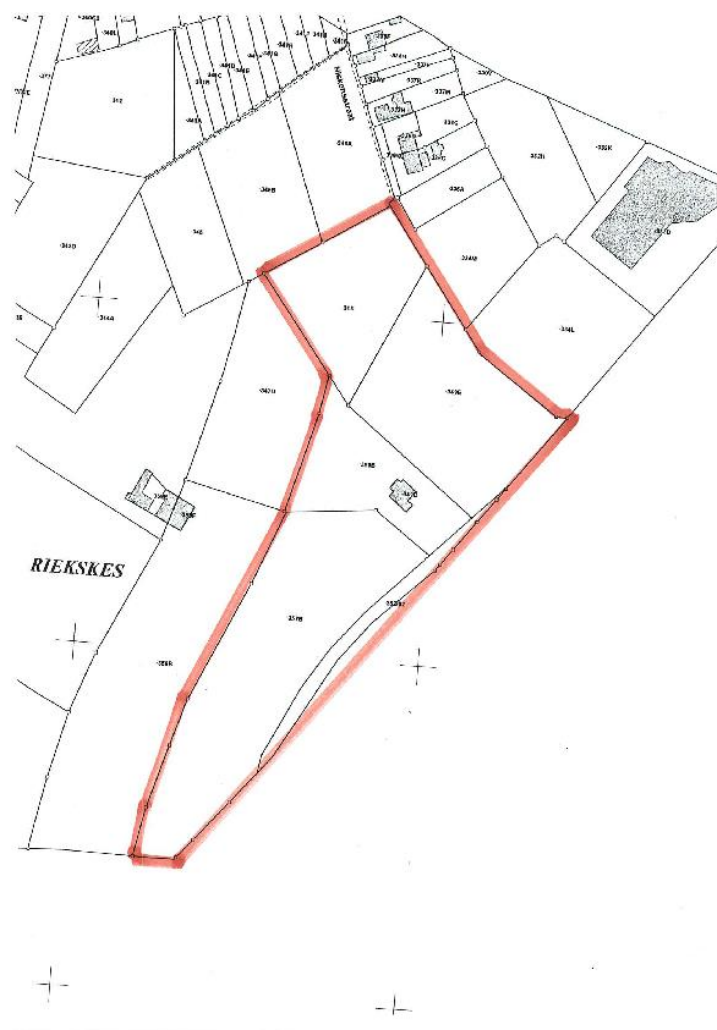

1. Topografische situering van het terrein

BREE 18/5-6

2. Uittreksel uit het kadasterplan

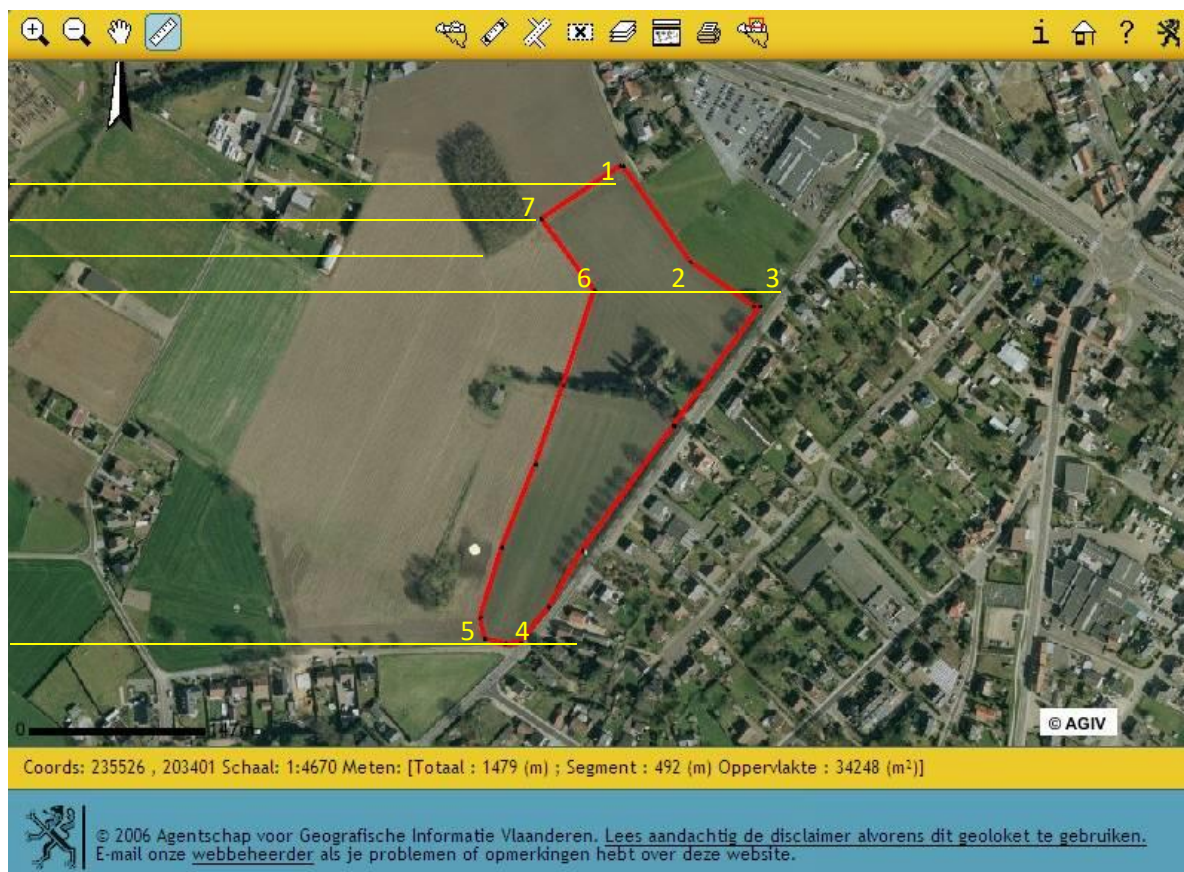
Kadastrale gegevens: 2de afd Sie A, 870G, 867A, 868a en 348, 349D, 349^E, 350B, 352B, 352/2

3: Geografische situering:

Het terrein is gelegen ten zuidwesten van het stadscentrum van Bree, richting Meeuwen. De geleidelijke en verder zuidwestwaarts steeds steilere helling is een uitloper van het Kempisch Plateau, in de buurt bekend als “de Cobbenberg”. Ten westen van het terrein, op ca 250 m, stroomt de Filterbeek, ten oosten ligt de Breeërstadsbeek / Boneputterbeek. Beide beken voedden indertijd de Breese stadsgrachten en stroomden door het centrum van de stad waar ze ter hoogte van het kruispunt van de Kloosterstraat, Hoogstraat, Markt samenvloeiden. Tegenwoordig zijn beide beken ingebuisd.

De helling is vrij steil op het zuidwestelijke deel van het terrein. Op ca. 250 m daalt het terrein van 58,54 m TAW naar 52,40 m; een verschil van 6,14 meter. De volgende 150 m daalt het terrein van 52,40 naar ongeveer 51,40, nauwelijks 1 meter verschil.

Geografische coördinaten: (volgens nummering op bovenstaande afbeelding)

Meeuwerkiesel project 2011-009		
geografische coördinaten		
referentiepunt	NB	OL
1	51°08'18,71"	5°35'18,68"
2	51°08'15,97"	5°35'21,49"
3	51°08'14,80"	5°35'23,90"
4	51°08'06,10"	5°35'13,44"
5	51°08'06,14"	5°35'11,97"
6	51°08'15,54"	5°35'17,07"
7	51°08'17,24"	5°35'15,00"

4: Bodemgesteldheid (bron: <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart/>)

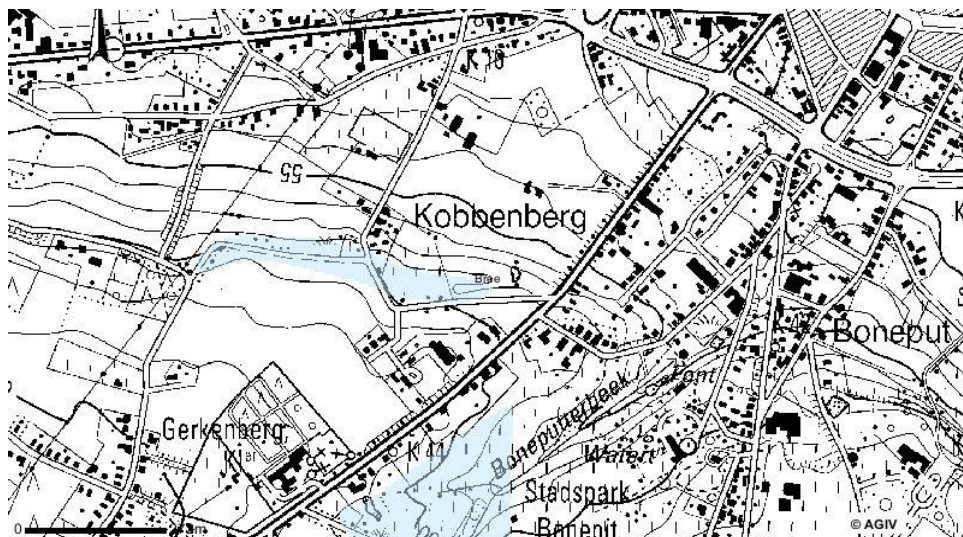
Op het terrein komen volgens de bodemkaart slechts twee bodemseries voor: Scm en t-Sbm. Scm staat voor lemige zandgrond, matig gedraineerd met diepe antropogene humus A horizont. T-Sbm is

een lemige zandgrond, goed gedraineerd met diepe antropogene humus A-horizont op klei-grindsubstraat.

Op de kop van het terrein is een t-Sep3 bodemserie aanwezig; lemige, natte zandgrond zonder profielontwikkeling dikke humeuze bovengrond op een klei- grindsubstraat. De zuidwestelijke kop van het terrein grenst aan een zone die volgens de watertoetsingskaarten mogelijk gevoelig is voor overstromingsgevaar. Deze zone loopt gelijk met een gedeelte van de Riekskensstraat en de Bleekstraat.

bodemkaart (<http://www.agiv.be/gis/diensten/geo-vlaanderen/>)

watertoetskaart (<http://www.agiv.be/gis/diensten/geo-vlaanderen/>): licht blauw zijn mogelijke overstromingsgebieden

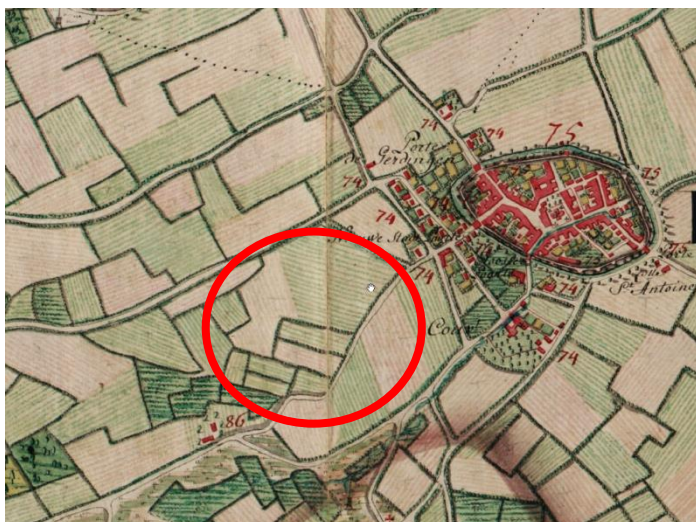
5. Historisch en archeologisch vooronderzoek

5.1 Historisch onderzoek

5.1.1 Beschermd monument / landschap?

Het terrein wordt niet gevat door beschermingsbesluiten van enigerlei aard. Ook zijn er in de omgeving geen gebouwen die voorkomen in de inventaris Bouwkundig Erfgoed van het VIOE. (Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen, deel 19n1, provincie Limburg, arrondissement Maaseik, kantons Bree – Maaseik, Ministerie van de Vlaamse gemeenschap, 2005)

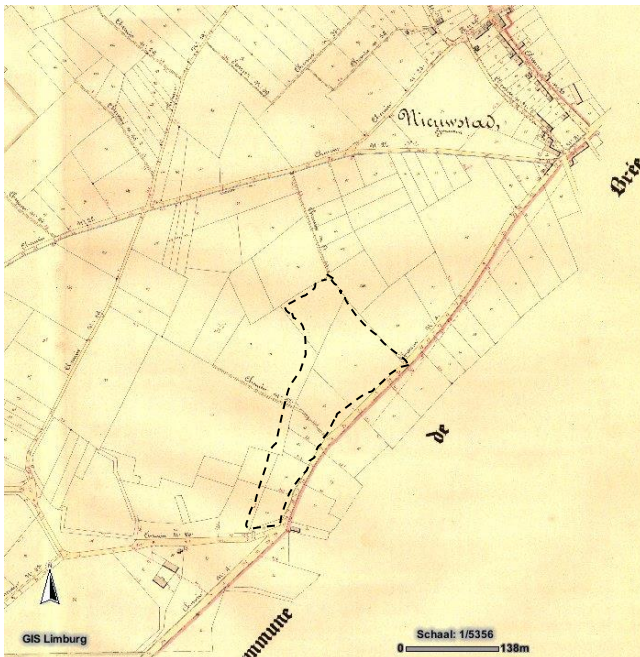
5.1.2 Uittreksel uit de Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden – de Ferrariskaart (1771 – 1775) – (<http://www.ngi.be/NL/NL1-4-2-3.shtm>)

Het te onderzoeken terrein situeert zich min of meer binnen de cirkel. Enkel weiland en akkerland, opgedeeld in verschillende percelen, zijn aangeduid.

De boerderij vlakbij (aan getal 86) ligt op de top van de Cobbenberg; buiten het te onderzoeken gebied. Van deze boerderij is momenteel niets meer te zien! Op luchtfoto's uit 1955 – 1961 zijn er echter wel nog sporen van.

In het boek, MAES, S.F., De Geschiedenis van Bree, deel 2, De gemeente – van de oudste tijden tot aan de Franse Revolutie, Mechelen, 1952, pp. 267-268, wordt deze hoeve beschreven als het “Cobbenhof”. *Cobbenberg* wordt door Maes verklaard als zijnde verwant aan *Cauberg*, verwant aan het Latijn *calere*, branden. “vermoedelijk”, zo vervolgt Maes, “is het de heilige plaats waar de brandstapel werd aangevuurd en de laatste lijkplechtigheden geschieden voor de begraving van de as onzer heidense voorouders. Ze hielden eraan zo dicht mogelijk bij de offerplaats begraven te worden, zodanig dat offerplaats en grafheuvel overal een niet te scheiden geheel uitmaken”. En hij vervolgt “Kobben doet denken aan de Frankische persoonsnaam Kobbo, volksnaam voor o.m. de zilvermeeuw”. Het Cobbenhof, naam van de boerderij zou oorspronkelijk Caubergshof geweest zijn en bewoond door ene Herman op de Cauenberg, daarna door Lambrecht Cauberghs en in 1614 door Jacob Cobben.

5.1.3 Atlas der buurtwegen, 1846 – 1850

Het terrein heeft de vorm van een schoen met een vlakke zool. Op deze terreinweergave is voor het eerst die vorm min of meer herkenbaar. De boerderij die al op de ferrariskaart voorkomt staat ook hier afgebeeld. “Chemin 52”, een buurtweg of meer een servitude die toegang gaf tot de percelen midden in dit gebied, loopt ongeveer centraal over het te onderzoeken terrein. Alhoewel al zeer lang in onbruik en zelfs verdwenen, werd pas op de gemeenteraad van 23 november 2010 definitief beslist deze servitude af te schaffen.

De Meeuwerkiesel, “chemin nr 4” vertoont nog twee flauwe bochten. Deze weg vormde tot 1965 de grens tussen de gemeenten Bree en Gerdingen.

5.1.4 Primitief Kadaster 1849

Op deze kaart, die toch uit dezelfde tijd dateert als de Atlas der Buurtwegen, staat “chemin 52” niet aangeduid. De donkergroene inkleuring van enkele kleine percelen op het zuidwestelijke deel van het terrein wijzen erop dat dit ooit beschreven werd als “beemden” of hooiland. In elk geval wijst het op nogal natte gronden. De weg, chemin 4, staat op deze kaart aangeduid als “chemin de Peer à Bree”. De Chaussée de Peer à Brée die meer noordelijk ligt, is pas later aangelegd. De oorspronkelijke weg naar Peer liep gelijk aan de weg naar Meeuwen tot aan het kruispunt met de huidige Gerkenbergstraat.

5.1.4 Luchtfoto's 1949 – 1970 (bron: AGIV)

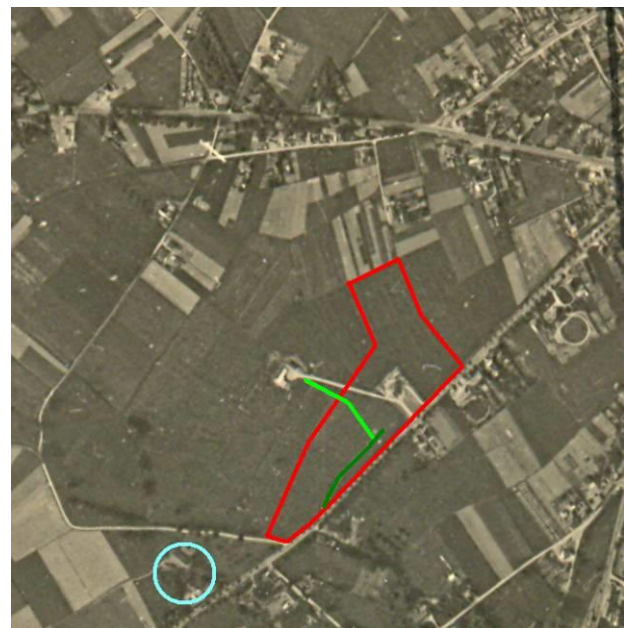
De luchtfoto's van 1949, 1955, 1961 en 1970 maken ons niet veel wijzer behalve dat de boerderij op de kop van de Cobbenberg verdwijnt en de percelen grond steeds groter worden waardoor oude perceelsindelingen vervagen en verdwijnen, net zoals “chemin 52”. Op onderstaande foto's, telkens de originele foto's en daarnaast de ingekleurde met in rood de omtrek van het te prospecteren

gebied, donkergroen de oude wegbedding van de Meeuwerkiezel, lichtgroen is buurtweg 52 en in lichtblauw (cirkel / ovaal) de plaats waar overeenkomstig de ferrariskaart een boerderij stond.

1949 (Nederlands kadaster – Zwolle)

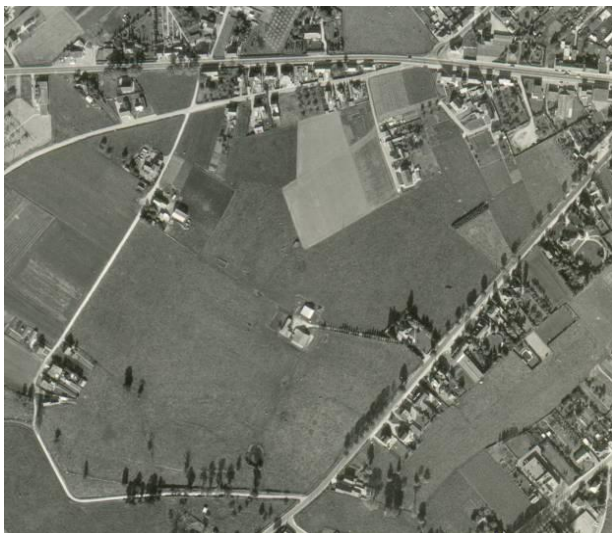

1955 (agiv 1955-68286)

1961 (agiv 1961-02-14_69432)

1970 (agiv 1970-10-16_73964)

<http://www.agiv.be/gis/diensten/geo-vlaanderen/>

Het huis en de stallen die midden op het terrein verschijnen, zijn gebouwd in 1953 volgens de datum in het windvaantje op de schoorsteen van het woonhuis. Alle gebouwen staan nu in verval en zullen vanaf april 2011 gesloopt worden.

Op te merken is hoe op de foto's van 1949 en 1955 nog zeer duidelijk als een kromme witte lijn de rand van de oude wegbedding zichtbaar is.

Op het meest recente satellietbeeld (AGIV, geoloketten, kleurenortho) tekent het terrein zich af als een groene schoen met het leegstaand huis centraal als een gesp op de wreef. Van buurtweg 52, de oude wegbedding van de Meeuwerkiesel of oude perceelsindelingen is geen spoor meer te zien.

5.2 Eerdere archeologische vondsten

Er zijn geen vondsten bekend.

6. De prospectie

6.1 Methode

Het terrein werd in drie stappen onderzocht. Om het de grondwerker makkelijk te maken en om prospectiesleuven gemakkelijker in te kunnen meten werd over heel het terrein een netwerk aan

houten piketten uitgezet van noord naar zuid telkens op 15 m afstand, van oost naar west op variabele afstand, naargelang de breedte van het terrein eenvoudige maten toeliet. Gestreefd werd om een noord-zuid gerichte basislijn uit te zetten die de twee helften van het terrein overspande.

Tijdens het uitzetten van deze piketten werd het terrein meermaals overlopen en “à vu” geprospecteerd. Opvallend daarbij was dat naarmate de helling steiler werd, de grindbijmenging aan de oppervlakte toenam. Verspreid over heel het terrein lagen / liggen aardewerkscherven gaande van protosteengoed tot recent plateel of biscuitaardewerk, porselein en steengoed. Echter, niet in een dermate grote concentratie dat men echt kan spreken van een afvalberg.

Er werden geen andere zaken opgemerkt behalve ceramiek; geen metalen voorwerpen, geen silex artefacten, ...

Vervolgens werd heel het terrein geprospecteerd met een metaaldetector van het type GARRETT ACE 250. Behalve een aantal, maar gelet op de oppervlakte van het terrein toch relatief weinig, smeedijzeren nagels, enkele ijzeren plaatjes, een deurklink, een onderdeel van een motor en een ijzeren knop om vensterluiken vast te zetten, werd nog één musketkogel gevonden. Een ijzeren bolletje met een diameter van 1,4 cm.

Ten slotte werden met een graafmachine 33 sleuven op het terrein uitgegraven, telkens 1,80 m – één graafbak – breed en haaks op de aangrenzende gewestweg Bree – Meeuwen (Meeuwerkiezel) met uitzondering van de sleuven 31, 32 en 33 die ten westen van het oude woonhuis liggen parallel met de gewestweg.

De uitgegraven oppervlaktes:

Project Meeuwerkiezel : afmetingen prospectiesleuven					
nr	breedte	lengte			opp m2
1	1,8	30			54
2	1,8	34			61,2
3	1,8	30			54
4	1,8	34			61,2
5	1,8	30			54
6	1,8	47			84,6
7	1,8	30			54
8	1,8	52			93,6
9	1,8	30			54
10	1,8	54			97,2
11	1,8	30			54
12	1,8	60			108
13	1,8	30			54
14	1,8	68			122,4
15	1,8	30			54
16	1,8	71			127,8
17	1,8	30			54
18	1,8	73			131,4
19	1,8	30			54
20	1,8	79			142,2
21	1,8	84			151,2

22	1,8	80			144
23	1,8	50			90
24	1,8	20			36
25	1,8	114			205,2
26	1,8	156			280,8
27	1,8	180			324
28	1,8	175			315
29	1,8	170			306
30	1,8	73			131,4
31	1,8	61			109,8
32	1,8	53			95,4
33	1,8	38			68,4
totale oppervlakte open te leggen sleuven in m2			3826,8		
totale oppervlakte terrein					33628

6.2 Beschrijving van de sporen per positieve onderzoekssleuf

In geen enkele prospectiesleuf werden sporen teruggevonden die aanwijzingen gaven voor menselijke activiteit ouder dan hetgeen op luchtfoto's en kaarten uit de 19de eeuw te zien is. In de sleuven 1 tot en met 12 tekenden zich enkele greppels af die volledig samenvallen met de perceelsindelingen zoals op de kaarten uit 1849 en de luchtfoto van 1955 / 1961 nog zichtbaar zijn.

Bovendien werd in nagenoeg elke sleuf een spoor teruggevonden van de oude wegbedding van de Meeuwerkiezel (gewestweg). Geen van deze sporen werden ingemeten of opgetekend temeer omdat de oude wegzate zelfs op de nu ter tafel liggende verkavelingsplannen ingetekend is.

Ter illustratie enkele foto's:

Sleuf 1 met vooraan sporen van greppels die de oude wegen / wegels flankeerden

Sleuf 2 met de greppel van een beregeningsinstallatie en sleuf 6 met sporen van een oude perceelsscheiding

Sleuf 6 verder uitgediept en de sporen zijn verdwenen, sleuf 26, de langste prospectiesleuf zonder enig ander spoor van menselijke activiteit dan resten van enkele ploegvoren.

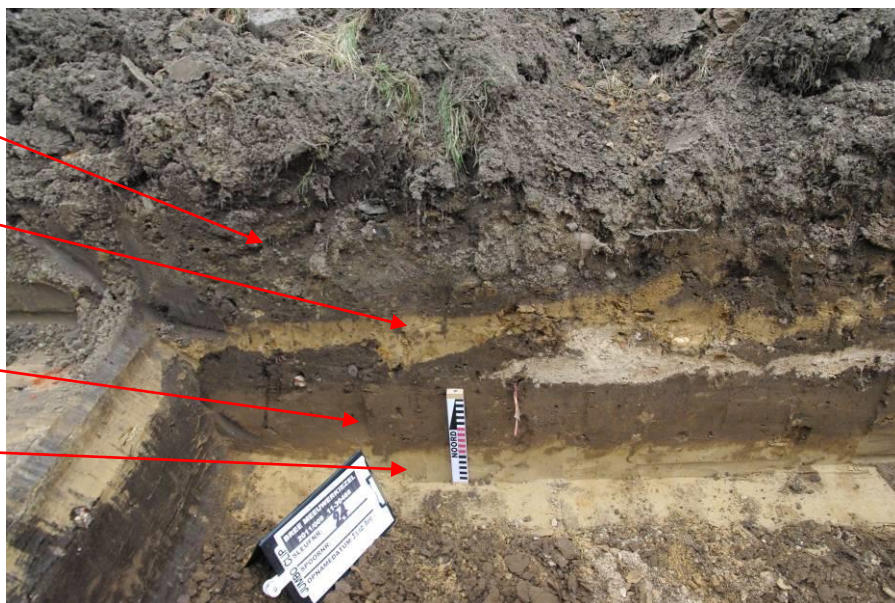
Omdat de huidige wegbedding van de gewestweg plaatselijk tot bijna 1,80 meter boven het maaiveld ligt werd gedacht dat een gedeelte van het terrein wel eens afgevlakt of afgegraven kon zijn om de wegbedding te maken. Het vrijleggen van een profiel voor het woonhuis, waar het niveauverschil met de weg veel kleiner is, leerde ons echter dat daar een flinke aanvulling van het terrein is gebeurd.

huidig maaiveld / teelaarde

Aanvulling (uit 1953)

Oorspronkelijk maaiveld / teelaarde

“maagdelijke” bodem

6.3 Waterpassing terrein

Project Kolmont Woonprojecten - Meeuwerkiesel																		
Waterpassing prospectiesleuven, referentie hoogtesTAW "putdeksels" aangeduid op opmetingsplannen																		
PUTDEKSEL kop Riekskensstraat = 58,54 m TAW (zuid)																		
PUTDEKSEL kop Niskensstraat = 51,61 m TAW (noord) niveauverschil van noord naar zuid = +6,93 m																		
sleufnr	M	B	M	B	M	B	M	B	M	B	M	B	M	B	M	B	M	B
	tot -60m		op -50m		op -30m		op -20m		0m		tot +25m		op +60m		op +90m		tot +120m	
1	5735	5710	5732	5705			5718	5684										
2	5690	5648	5667	5635			5649	5590										
3			5649	5624			5634	5599	5612	5570								
4	5610	5548	5601	5540			5592	5520	5580	5511								
5			5568	5518			5561	5502										
6	5549	5485	5542	5480			5538	5465										
7			5515	5472			5511	5454										
8			5491	5443			5492	5434										
9			5473	5432			5476	5422										
10			5447	5399			5452	5389	5459	5394								

11			5429	5395			5432	5385										
12			5418	5354			5420	5355	5412	5364								
13			5402	5359			5396	5340										
14			5391	5338			5379	5323	5368	5323								
15			5375	5326			5362	5322										
16	5367	5332	5359	5311			5351	5311	5351	5310	5351	5310						
17			5350	5295			5339	5299										
18	5348	5305	5344	5296			5328	5294	5324	5284	5337	5287						
19			5335	5280			5328	5276										
20	5317	5269	5322	5274			5315	5274	5316	5272	5314	5274						
21	5306	5263	5307	5235			5301	5261	5302	5267	5309	5267						
22	5282	5229	5280	5240			5282	5240	5289	5255	5291	5251						
23	5272	5234	5258	5210			5271	5232										
24			5275	5234	5262	5195												
25	5210	5175			5226	5184			5242	5196	5212	5172						
26	5207	5168			5208	5162			5207	5155	5201	5157	5224	5186	5230	5180	5253	5196
27	5195	5154			5192	5151			5195	5149	5188	5149	5205	5167	5217	5177	5215	5180
28	5182	5140			5172	5137			5170	5128	5165	5122	5190	5140	5200	5169	5203	5171
29	5164	5111			5149	5107			5156	5110	5148	5102	5179	5126	5189	5148	5196	5149
30											5141	5085	5163	5106	5178	5146	5183	5142
31	ZUID		5282	5248	5262	5224	5240	5202	5224	5187	NOORD							
32	ZUID				5261	5226	5248	5202	5228	5188	NOORD							
33	ZUID				5264	5221	5252	5208	5236	5194	NOORD (= basislijn!)							
	Metingen in de tabel zijn weergegeven in cm TAW																	
	M = Maaiveld																	
	B = bodem prospectiesleuf																	

Op basis van deze metingen, aangevuld met gegevens van het verkavelingsplan van GEOSTED bvba, kon onderstaand model van het terrein gemaakt worden. De hoogtes zijn hiervoor in schaalverhouding 25x overdreven ten opzichte van de vlaktematen. Duidelijk is het grote niveauverschil tussen de huidige wegbedding en het te onderzoeken terrein en de ophoging rond het huis en de bestaande weg naar een oude stalling.

Zicht vanop het terrein naar de gewestweg “Meeuwerkiezel” – N76.

6.4 Archeologica – vondstenlijst

Zoals eerder gemeld werd het terrein verschillende keren geprospecteerd tijdens het uitzetten van piketten en met een metaaldetector. De vondsten bleven daarbij beperkt tot aardewerkscherven gaande van proto-steengoed van het type Schinveld-Brunssum tot allerlei soorten steengoed, roodbakkend aardewerk, ook met slibversiering (ringeloor techniek), hotelporselein en zelfs het betere porselein. Enkele pijpenkopjes en pijpenstelen en voorwerpen uit metaal die echter beperkt bleven tot een aantal ijzeren voorwerpen waaronder een deurklink, nagels en een musketkogel.

In sleuf 8, aan de rand van het spoor van de oude wegbedding werden enkele fragmenten aardewerk aangetroffen die illustratief zijn voor hetgeen over heel het terrein aangetroffen werd. Deze scherven werden niet ingezameld. Omdat in de prospectiesleuven nauwelijks of geen archeologica werden aangetroffen, de scherven in sleuf 8 zijn echt de uitzondering op de regel, werden er ook geen vondstenlijsten aangelegd.

Op het bodemscherfje linksboven staat op de onderzijde een stempel waarin een klauwende leeuw zichtbaar is en sporen van een randopschrift. Misschien een stukje aardewerk uit de fabrieken van de “Société Céramique de Maastricht” die van 1863 tot 1958 actief was en dan fuseerde met de Koninklijke Sphinx fabrieken.

7. Besluit

De prospectie met ingreep in de bodem heeft de bedoeling na te gaan in hoeverre menselijke aanwezigheid op het te onderzoeken terrein impact heeft gehad op de ontwikkeling ervan. Op volgende vragen wordt getracht een antwoord te geven:

- zijn er sporen aanwezig?
- zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- hoe is de bewaringstoestand van de sporen (goed, gebioturbeerd, ...)?
- maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?

De antwoorden op deze vragen zitten vervat in het beschrijvend gedeelte van de prospectiesleuven en vondsten. De menselijke activiteit heeft zich op dit terrein beperkt tot het bewerken van de grond voor akkerbouw of veeteelt, weidegronden. Daarbij heeft de mens slechts zeer beperkt sporen nagelaten; enkel restanten van greppels of aanplant van struikgewas als scheiding van oude perceelsindelingen of, zoals in één sleuf werd aangetroffen, leidingen in pvc voor de beregening van de gewassen.

De verwachtingen ware nochtans redelijk gelet op het verhaal beschreven in het boek van S.F. Maes. Helaas, Cauberg blijkt etymologisch te verwijzen naar het Keltische *Kadeir* wat heuvel of hoogte betekent. In die zin kan de naam Cobben daarvan afgeleid zijn, maar Kobbe zou ook Frankisch zijn voor zilvermeeuw. Keltisch, Frankisch, ... Kobbegem zou van het Frankisch *Kubbinga haim* komen, het huis van de familie Kubbinga, dus kan Kobben of Cobben verwant zijn aan Kubbinga... ? Volgens toponimist dr. Germ. V. Mennen uit Lommel is Cobbe(n) een patroniem en kan het taalkundig afgeleid zijn van het germaanse Kaubert. Volgens Maes heten de oudst bekende bewoners van het Cobbenhof Cauenberg of Cauberghs en is het de volgende bewoner, vanaf 1614, die Cobben heet. Het een kan een verbastering zijn van het andere, maar niets wijst er tot op heden op dat er effectief een Frankisch, laat staan Keltisch verleden zijn waarnaar dit toponiem kan verwijzen.

Het aan de oppervlakte voorkomen van scherven die te dateren zijn vanaf de late middeleeuwen, wijzen op een vrij intensieve bemesting met stalstrooisel waarschijnlijk afkomstig uit potstallen. Hieruit concluderen dat deze grond pas vanaf de late middeleeuwen in gebruik is als landbouwgrond is nogal voorbarig maar, het kan een aanwijzing zijn. Misschien is er eerder een verband tussen de aanwezigheid van laat middeleeuws aardewerk en de eerste landbouwexploitatie op de Cobbenberg?

8. Algemene conclusie en aanbevelingen

Op dit terrein zijn de sporen van menselijke activiteit beperkt tot het vruchtbaar maken van landbouwgrond en dat op een waterrijke helling, uitloper van het Kempisch plateau. Er zijn aanwijzingen, onder meer op de ferrariskaart, dat de boerderij die bij het akkerland of weidegebied hoorde, buiten de onderzochte zone ligt. In elk geval zijn er geen bewoningssporen op het terrein teruggevonden. Derhalve zien wij geen enkele aanleiding om over te gaan tot verder archeologisch onderzoek.

Opgemaakt te Bree, 2/03/2011

Rik van de Konijnenburg

Lic Archeologie.

De Meeuwerkiesel rond 1900:

De Meeuwerkiesel rond 1930:

Projectie van de prospectiesleuven op het verkavelings- en bouwplan.

